
06/2016

Stabilizarea economică a Republicii Moldova – obstacole și remedii

Economic Outlook

Stabilizarea economică a Republicii Moldova – obstacole și remedii

06/2016

La elaborarea produsului au participat

Viorel CHIVRIGA,
Diana ENACHI,
Corina GAIBU,
Sergiu GAIBU,
Ion TORNEA,
Ion MUNTEAN,
Mariana GURGHIS,
Veaceslav BERBECA

Pentru orice informație legată de acest raport, contactați Centrul Politici Economice al Institutului pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale „Viitorul”, Coordonatorul produsului, Viorel Chivriga.

Adresa: MD-2005, Republica Moldova, Chișinău, str. Iacob Hancu, 10/1, IDIS „Viitorul”, pentru CPE;

Telefon: 37322-22-18-44, Fax: 37322-24-57-14

e-mail: viorel.chivriga@viitorul.org

© IDIS Viitorul, 2016

Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul” este succesorul de drept al Fundației Viitorul, și păstrează în linii mari tradițiile, obiectivele și principiile de acțiune ale fundației, printre care se numără: formarea de instituții democratice și dezvoltarea unui spirit de responsabilitate efectivă printre oamenii politici, funcționari publici și cetățenii țării noastre, consolidarea societății civile și spiritului critic, promovarea libertăților și valorilor unei societăți deschise, modernizate și pro-europene.

Promo - LEX

Promovarea democrației și a drepturilor omului

Organizația Obștească Promo-LEX este un ONG public, ce urmărește principiile democrației participative, monitorizează și identifică cazurile de încălcare a drepturilor omului în Moldova, Promo-LEX este una dintre cele mai importante organizații de monitorizare a reformelor judiciare și conduce astăzi platforma ONG-urilor din Moldova ale Forumului Parteneriatului Estic. Web: www.promolex.md

Congresul autorităților locale și regionale din Moldova (CALM) este cea mai mare și cea mai reprezentativă asociație a autorităților locale și regionale din țara noastră. Acesta oferă consultanță juridică, fiscală, și tehnică în scopul susținerii autonomiei fiscale locale și a descentralizării. CALM reprezintă 700 de autorități publice locale, în calitate de membri cu drepturi depline din cele 898 existente în Moldova. Web: www.calm.md

Orice utilizare a unor extrase ori opinii ale autorului acestui Studiu trebuie să conțină referință la IDIS „Viitorul”.

Pentru mai multe informații asupra acestei publicații ori asupra abonamentului de recepționare a publicațiilor editate de către IDIS, vă rugăm să contactați IDIS „Viitorul”.

ADRESA DE CONTACT:

Chișinău, Iacob Hîncu 10/1, 2004, Republica Moldova

Telefon: (373-22) 21 09 32

Fax: (373-22) 24 57 14

www.viitorul.org

Această publicație este realizată de IDIS “Viitorul” cu suportul Fundației EstEuropene, din resursele acordate de Guvernul Suediei și de Ministerul Afacerilor Externe al Danemarcei/DANIDA. Opiniile exprimate aparțin autorilor și nu reflectă neapărat punctul de vedere al Fundației EstEuropene, Guvernului Suediei, sau al Ministerului Afacerilor Externe al Danemarcei/DANIDA.

CONȚINUT

LISTA ABREVIERILOR	6
REZUMAT ECONOMIC OUTLOOK	7
Piața monetară	7
Agricultura	7
Industria, investițiile și serviciile	7
Comerțul exterior	7
Finanțe publice	8
Energie, alimentare cu apă și canalizare	8
Piața muncii	8
Inflația	8
Regiunea din partea stângă a Nistrului	8
1. PIAȚA MONETARĂ	10
Inflația	10
Masa monetară	10
Evoluția cursului valutar MDL/EUR și MDL/USD în 2016	11
Recomandări	11
2. AGRICULTURĂ	12
Sectorul vegetal	12
Sectorul animalier	13
Politici agricole	13
3. INDUSTRIA, SERVICIILE, INVESTIȚIILE	14
4. COMERȚUL EXTERN	17
5. FINANȚE PUBLICE	19
Veniturile Bugetului Public Național	19
Cheltuielile Bugetului Public Național	20
Deficitul Bugetului Public Național	20
Concluzii și recomandări de politici	21
6. ENERGIE ȘI ALIMENTARE CU APĂ ȘI CANALIZARE	23
Recomandări	24
7. PIAȚA MUNCII	25
Fenomenul salariului în plic	26
Disparitățile sociale	26
Recomandări	26
8. INFLAȚIA	27
9. SITUAȚIA SOCIAL-ECONOMICĂ ÎN REGIUNEA TRANSNISTREANĂ ÎN 2015	29
RECOMANDĂRI pentru actorii relevanți	31

LISTA ABREVIERILOR

AA	Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană;
BNM	Banca Națională a Moldovei;
BNS	Biroul Național de Statistică;
B2B	Business to Business (către alți clienți corporativi);
Cca	circa;
CPE	Centrul de Politici Economice, IDIS "Viitorul";
CSI	Comunitatea Statelor Independente;
EUR	Euro;
FMI	Fondul Monetar Internațional;
IPC	Indicele Prețurilor de Consum;
ISD	Investițiile Străine Directe;
MAIA	Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare;
MDL	Leu moldovenesc;
ME	Monitorul Economic: analize și prognoze;
p.p.	puncte procentuale;
PIB	Produsul Intern Brut;
RM	Republica Moldova;
SCI	Standardele de Comerț Internațional;
T1, T2	trimestrul 1, trimestrul 2, etc.;
T1:15	trimestrul 1 din 2015;
UAT	Unitate administrativ-teritorială;
UE	Uniunea Europeană;
USD	Dolar american;
ZEL	Zonă Economică Liberă;
ZLSAC	Zona de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător.

REZUMAT ECONOMIC OUTLOOK

Anul 2015 a fost unul cu multe provocări pentru economia națională (deprecierea monedei naționale, creșterea semnificativă a prețurilor de consum, scăderea semnificativă a importurilor și exporturilor), dar și înghețarea suportului bugetar extern, criza din sectorul financiar-bancar. După investirea unui nou Guvern provocările economice au rămas în mare măsură aceleași. Eliminarea acestora depinde în mare măsură de prestația și capacitatea Guvernului de a accelera reformele economice.

Piața monetară

Anul 2016 se va caracteriza prin lipsă de factori inflaționisti generați de economia reală. Unicul element de risc pentru procesele inflaționiste este cursul valutar. Dacă BNM reușește să mențină cursul valutar stabil și cu depreciere rezonabilă lentă de până la 10% - inflația nu va intra în zone îngrijorătoare. Anul 2015 a accentuat imperfecțiunea modelului de redistribuire a valorii adăugate create în economie, care permite transferul masiv în situații de criză a puținei valori adăugate create către sectorul bancar, chiar și în cazul în care acesta funcționează defectuos. Acest model se cere reformat.

Agricultura

În primul trimestru al anului 2016, producția agricolă în toate categoriile de gospodării a înregistrat o creștere de 4% (în prețuri comparabile) față de perioada similară a anului trecut. Această creștere se datorează exclusiv majorării producției animale cu 4%, care a avut o pondere de circa 99% din volumul total al producției agricole. Conform prognozelor noastre, în anul 2016, producția globală agricolă va crește cu circa 7%, producția de cereale și leguminoase boabe va înregistra circa 2400 mii tone, de struguri - 600 mii tone, fructe și pomezi - 490 mii tone, legume - 300 mii tone, carne (greutate vie) - 175 mii tone, lapte - 525 mii tone, și ouă - 635 milioane bucăți.

Industria, investițiile și serviciile

După o cădere de șapte luni consecutive, industria a arătat în luna martie a acestui an primele semne de revigorare. Rămâne însă ca această creștere din ultima lună a trimestrului I să fie confirmată și în perioadele următoare, pentru a vorbi despre o intrare sigură pe curba ascendentă. Totuși, pentru întreg anul 2016 estimăm o creștere a industriei de cca. 3-4%. În schimb, comerțul cu amănuntul și transporturile de mărfuri încă nu au ieșit din declinul pornit anul trecut. Cu toate acestea, ritmul căderii acestora s-a mai atenuat, astfel că cel puțin în cazul transporturilor este posibilă o ușoară creștere cumulativă la sfârșitul anului (de cca. 3-4%). Și în cazul investițiilor în active materiale pe termen lung estimăm o ușoară creștere anul curent (cu cca. 2-3%), după o cădere de 8,8% anul trecut.

Comerțul exterior

În trimestrul I al anului 2016, volumul total al comerțului exterior al Republicii Moldova s-a diminuat, totalizând 1306,6 milioane USD sau 89,24% din valoarea înregistrată în perioada similară a anului 2015 (72,94% din valoarea înregistrată în ianuarie-martie 2014). Astfel, trendul descendent în comerțul exterior continuă al treilea an consecutiv. Pentru anul 2016, estimăm o reducere a exporturilor cu 9% și a importurilor cu 5 la sută. Comerțul exterior al R. Moldova va fi vulnerabil în continuare, atât sub presiunea factorilor interni, cât și externi: producții slabe în industrie și

agricultură, probleme în sectorul financiar-bancar, acces limitat pe piețele tradiționale de export, situație economică precară în statele CSI, creștere economică redusă în statele partenere din UE.

Finanțe publice

Anul 2015 a fost unul cu multe provocări privind bugetul public național, evoluțiile negative ale principalilor indicatori macroeconomici (deprecierea monedei naționale, creșterea semnificativă a prețurilor de consum, scăderea semnificativă a importurilor și exporturilor), dar și înghețarea suportului bugetar extern, criza din sectorul financiar-bancar, deteriorarea comerțului exterior. Acești factori au determinat reducerea veniturilor bugetare și, prin urmare, a apărut necesitatea ajustării indicatorilor bugetari. Situația finanțelor publice rămâne, și în anul 2016, destul de încordată, bugetul public național având mai multe vulnerabilități care pot provoca neexecutarea acestuia, printre care: dependența considerabilă a construcției bugetare de finanțarea externă (în proporție de peste 9 miliarde lei), menținerea tendinței de reducere a cheltuielilor bugetare, împrumuturile pe piața externă la dobânzi ridicate, fapt ce creează riscuri majore pentru deservirea datoriei interne.

Energie, alimentare cu apă și canalizare

Anul 2016 a început cu reducerea tarifelor în sectorul energetic, în special al gazelor naturale, energiei electrice și a prețurilor la produsele petroliere, lăsând urme evidente ale factorului politic asupra procesului de consultări publice și aprobare. În situația în care cursul valutar se va menține stabil iar prețul la produsele petroliere de referință va înregistra o creștere ușoară, sub 15% până la finele anului, tarifele la energia electrică și gaze naturale nu vor suferi schimbări. În cazul produselor petroliere evoluția prețurilor va deveni foarte volatilă odată cu aplicarea noii metodologii de stabilire a prețurilor plafon pe această piață cu o tendință de creștere așa cum arată prognozele pe piețele internaționale de referință.

Piața muncii

Recesiunea economică a avut un impact major asupra forței de muncă atât prin reducerea veniturilor reale, cât și prin majorarea șomajului care a înregistrat 4.9%. Politicile fiscale neadecvate duc la polarizarea și mai intensă a populației în funcție de venituri. Cei săraci devin mai săraci, iar cei bogați devin mai bogați.

Inflația

În contextul lipsei suportului bugetar extern, a tergiversării aprobării Legii Bugetului de Stat pentru anul 2016 și a unei probabilități suficient de mari de materializare a scenariului catalitic de majorare a datoriei de stat interne cu 165,8 la sută, până la 21,7 miliarde lei (ca rezultat al lichidării Băncii de Economii, BC "Banca Socială" SA și BC "Unibank" SA), a doua jumătate a anului 2016 ar putea fi marcată de o creștere a indicelui prețurilor de consum, cu o medie anuală de 7,2 la sută. În aceste condiții, reducerea semnificativă a surselor de finanțare a consumului populației va determina constrângerea activității economice interne.

Regiunea din partea stângă a Nistrului

Regiunea transnistreană s-a confruntat în 2015 cu o criză economică care, la rândul său, a afectat veniturile populației. Din cauza scăderii veniturilor fiscale, administrația din regiune a trebuit să finanțeze parțial plata salariilor din sectorul public și pensiile, fiind menținute reducerile salariale și cele de pensii stabilite în 2014. Trendul negativ în domeniul economic continuă și în 2016, fapt care va însemna accentuarea deteriorării principalilor indicatori macro-economici și, implicit, scăderea veniturilor populației din regiune.

Estimările CPE pentru anul 2016:

	2015	2016
Evoluția prețurilor	+13,6%	+7,2%
Cursul valutar, media anuală, leu/USD	18,8 lei	20,2 lei
Cursul valutar, media anuală, leu/EURO	20,9 lei	22,8 lei
Volumul producției agricole	-13,8%	+7%
Volumul producției industriale	+0,6%	+3,5%
Volumul Comerțului cu amănuntul	-6,4%	-2%
Volumul exporturilor	-15,9%	-9%
Volumul importurilor	-25%	-5%

1. PIAȚA MONETARĂ

Inflația

2015 a reprezentat un an în care procesele inflaționiste au fost influențate de orice în afară de excesul sau insuficiența de masă monetară. Inflația a fost generată de fluctuațiile valutare, de pozițiile valutare lungi admise de băncile în administrarea BNM la finele anului 2014 și începutul 2015, de majorarea tarifelor și de seceta acută din agricultură. Toate aceste fenomene obiective au fost epuizate spre finele anului 2015. Deja în iarnă erau clare formarea premiselor pentru o stabilitate a prețurilor. În pofida faptului că volumul remitențelor pe parcursul anului 2015 a scăzut cu circa 0,5 miliarde USD față de anul 2014, deficitul comercial negativ s-a diminuat cu circa 1 miliard USD, factor care a fost critic pentru stabilitatea cursului valutar, în condițiile în care BNM are limitate capacitățile de intervenție directă pe piața valutară, după ce și-a epuizat rezervele până la limita minimă critică necesară securizării importurilor naționale. Anume acest factor (diminuarea balanței comerciale) a jucat rolul determinant la menținerea cursului valutar și în consecință, împreună cu ceilalți factori obiectivi din economia reală, au contribuit la asigurarea stabilității prețurilor.

Anul 2016 este marcat de reduceri de tarife la energie electrică, prețul la combustibili se prognozează să rămână la un nivel redus, iar anul agricol va fi nu mai rău decât cel din 2015. În aceste condiții, inflația pentru 2016 se prognozează să scadă spre intervalul 6,5-7,2%.

Masa monetară

Scăderea masei monetare a continuat pe întreg anul 2015 sub presiunea politicii BNM. Politica monetară austeră are un efect distrugător asupra sectorului real și al bugetului național, atât prin secarea fluxurilor financiare, cât și prin transferarea masivă a puținei valori adăugate, create în economie, către sectorul financiar-bancar.

În consecință, bugetul de stat amână termenii de achitare a obligațiilor financiare față de agenții economici, punând sub risc capacitatea de funcționare a agenților economici sau chiar existența lor, în același timp bugetul de stat este forțat să achite un cost care a atins 26% pentru resursele atrase din piața bancară, un cost acoperit din contul contribuabililor.

În subcapitolul inflație au fost explicați factorii ce au contribuit atât la creșterea inflației cât și la reducerea ei. Impactarea inflației prin rata de bază și rezervele obligatorii în cadrul crizei actuale are un efect nesemnificativ. În același timp, aceste măsuri au avut un efect masiv asupra sectorului real al economiei prin secarea fluxurilor financiare și respectiv asupra creării de valoare adăugată în stat.

Trebuie să menționăm că anul 2015, un an plin de criză, a demonstrat că modelul național de redistribuire a valorii adăugate în economie este lipsit de etică. Atunci când întreaga economie suferă, sectorul bancar are o creștere economică record, în pofida faptului că a dat dovadă de o administrare extrem de proastă. Această creștere a fost posibilă exclusiv prin transferul de valoare adăugată creată în alte sectoare ale economiei către sistemul bancar. Suplimentar la transferul de valoare adăugată către sistemul bancar, acest sector este alimentat de un credit masiv, fără precedent, de aproape 14 miliarde lei care (!) urmează să fie achitat de către toți contribuabilii din

economia națională. Situația dată a relevat din plin modelul economic greșit de distribuire a valorii adăugate în economie. Se cere imperativ o reformare a acestui model economic, începând cu obiectivele instituționale ale politicilor și organizațiilor de stat.

În pofida faptului că toate premisele deflaționiste se manifestă pe deplin, BNM a reacționat cu o reducere absolut simbolică a ratei de bază de la 19,5 la 19% în februarie, la 17% în martie. Reducerea spre 15% în aprilie este, de asemenea, una timidă, dar cel puțin, capabilă să declanșeze reducerea costurilor de capital financiar.

La momentul actual nu există semne ca BNM să-și schimbe atitudinea privind politica monetară. Țintirea valorii anuale a inflației reprezintă, din păcate, unicul far al politicii monetare a BNM. Toți factorii inflaționiști critici sunt deja în trecut și IPC-ul pentru primele luni ale anului demonstrează acest lucru. Dar, BNM va relaxa cu adevărat politica monetară doar atunci când inflația va ajunge în coridorul țintit, ceea ce va deplasa cel puțin cu 6-10 luni șansa de a începe relansarea economică.

Evoluția cursului valutar MDL/EUR și MDL/USD în 2016

Sectorul real al economiei nu oferă premise pentru o deteriorare importantă a cursului valutar. În același timp, rezervele valutare limitate ale BNM, asigură o plajă redusă de manevră în caz de necesitate. Rolul cheie la menținerea cursului valutar îl va juca neadmiterea manipulărilor pe piața valutară, acțiunilor concertate, asigurarea transparenței depline a pieței respective, evitarea oricăror excepții de la regulile de operare stabilite pe piața valutară.

Dacă va fi asigurată stabilitatea politică și o administrare profesionistă a sectorului financiar bancar, rata medie anuală a valutelor de bază de referință nu vor înregistra schimbări semnificative și valorile cursului valutar față de valutele de referință cheie se va situa în jurul valorilor:

Cursul mediu anual 2016:

1 USD ≈ 20.2 MDL

1 EUR ≈ 22.8 MDL

Recomandări

1. Menținerea cursului valutar stabil este obiectivul primordial al BNM. De acest obiectiv depinde stabilitatea economică a țării, dar și obiectivul primar urmărit de BNM - Inflația.
2. Relaxarea politicii monetare prin reducerea imediată a ratei de bază cu cel puțin 5 puncte procentuale și reducerea rezervelor obligatorii cu cel puțin 1/3 pentru a stopa asfixierea economiei reale.
3. Revizuirea modelului economic de distribuire a valorii adăugate create în economia națională.
4. De comun acord cu Guvernul, conceperea mecanismelor de creare a surselor de generare a banilor lungi în economie.
5. Creditul acordat băncilor falimentare nu are sens să fie returnat BNM, ci creat un Fond de dezvoltare, care să aibă ca obiectiv finanțarea pe termen lung a sectoarelor strategice ale economiei, cu dobândă preferențială (soft loans).

2. AGRICULTURĂ

În anul 2015, volumul producției agricole în gospodăriile de toate categoriile a constituit 86,2% față de anul 2014, identic cu prognoza IDIS de la începutul anului 2015. Reducerea producției globale agricole a fost determinată de scăderea producției vegetale cu 22,6%, producția animalieră fiind într-o creștere modestă, cu 2,2 la sută. Ponderea producției vegetale în totalul producției agricole s-a redus până la 58%, fiind cota cea mai mică din ultimul deceniu (în anii 2013-2014 – 65%). Anul 2015 a fost marcat și prin interferența unor factori, care au determinat reducerea veniturilor agricultorilor: blocarea accesului pe piețele produselor agricole și agroalimentare tradiționale, utilizarea pe scară mai largă a practicilor anticoncurențiale în sectorul de producere și comerțul internațional cu produse agricole, creșterea prețurilor la input-urile agricole, insuficiența ajutoarelor de stat pentru agricultori. Anul trecut nu s-a reușit și eliminarea principalelor provocări pentru agricultură: asigurarea timidă a culturilor agricole și a efectivului de animale (În anul 2015 au fost asigurate 5497 de animale și culturi agricole pe o suprafață de numai 11739 ha), lipsa unor măsuri energice din partea statului pentru atenuarea impactului hazardurilor naturale asupra agriculturii, creșterea restanțelor la distribuirea subvențiilor din fondul pentru subvenționarea producătorilor agricoli, creșterea restanțelor acumulate de întreprinderile de procesare față de furnizorii de materie primă.

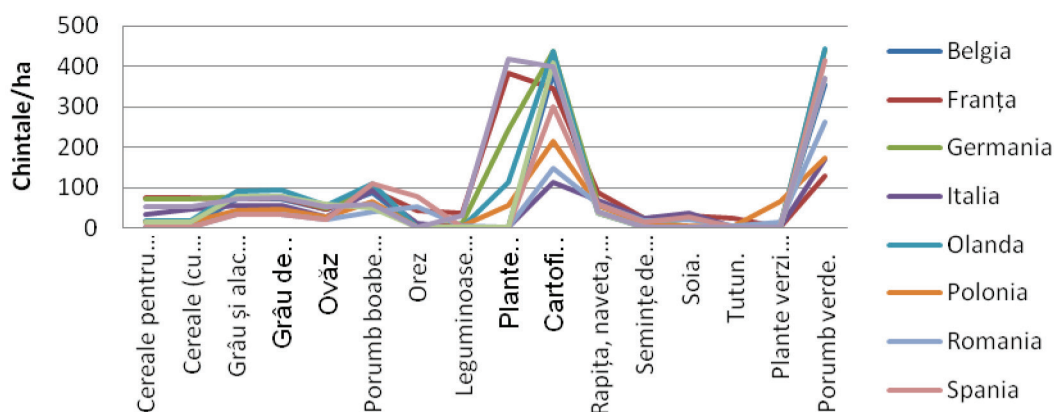
În primul trimestru al anului 2016, producția agricolă în toate categoriile de gospodării a înregistrat o creștere de 4% (în prețuri comparabile) față de perioada similară a anului trecut. Această creștere se datorează exclusiv majorării producției animaliere cu 4%, care avut o pondere de circa 99% din volumul total al producției agricole. Conform prognozelor noastre, în anul 2016, producția globală agricolă va crește cu circa 7%, producția de cereale și leguminoase boabe va înregistra circa 2400 mii tone, de struguri - 600 mii tone, fructe și pomezi - 490 mii tone, legume - 300 mii tone, carne (greutate vie) - 175 mii tone, lapte - 525 mii tone, și ouă - 635 milioane bucăți.

În 2016, soldul balanței comerciale în comerțul cu produse agroalimentare va fi pozitiv. În anul 2016, principalele provocări pentru agricultură vor rămâne aceleași ca și în 2015: prevalarea populismului în aplicarea politicilor agricole; lipsa de coerență în acțiunile structurilor statale în spațiul rural; accesul anevoios pe piețele de desfacere pentru produsele agricole; finanțarea rigidă a sectorului agrar; creșterea restanțelor la distribuirea subvențiilor din fondurile pentru subvenționarea producătorilor agricoli; creșterea restanțelor a întreprinderilor de procesare față de furnizorii de materie primă; creșterea prețurilor la factorii sporitori de randamente (produse de uz fitosanitar și fertilizanți).

Sectorul vegetal

Reducerea volumului producției vegetale în 2015 se datorează scăderii randamentelor la majoritatea absolută a culturilor agricole, suprafețele înființărilor agricole fiind relativ stabile. În mare măsură, o influență mai mare asupra culturilor agricole a fost determinată de condițiile climatice nefavorabile, în special de secetă. Drept consecință, cu excepția strugurilor și fructelor sâmburoase, randamentele celorlalte culturi agricole s-au redus substanțial, în comparație cu anul precedent. Producția porumbului a scăzut cu 31 la sută, floarea soarelui cu 11,9%, a sfeclei de zahăr cu 61%, a rapiței cu 76%, a cartofilor cu 41,0%, a grâului cu 16%, a legumelor de câmp cu 25%. Cu toate acestea, randamentul la culturile agricole rămâne extrem de redus în comparație cu cele înregistrate în statele europene, și sub mediile raportate în statele CSI din regiune.

FIGURA 1. Productivitatea medie a culturilor agricole în UE în perioada anilor 2010-2014, chintale/ha.

O îngrijorare provoacă creșterea ponderii suprafețelor ocupate de unele culturi tehnice în structura suprafețelor însămânțate, floarea soarelui și rapița pe de o parte, și pe de altă parte a tutunului, care descrește constant în ultimii 15 ani.

Sectorul animalier

În sectorul animalier, gospodăriile populației ocupă, în continuare, o poziție dominantă în care s-a produs cea mai mare parte a producției animaliere (producția laptelui – 96%, creșterea vitelor și păsărilor – 63%, producția de ouă – 63%). La fel, cea mai mare parte a efectivului de animale este concentrat în aceste gospodării: 92,1% din bovine, inclusiv 95,5 din vaci, 61,5% din porcine, 96,9% din ovine și caprine. Această situație prezintă o serie de vulnerabilități pentru sector, întrucât este mai complicat de îndeplinit cerințele și obligațiunile asumate de către R. Moldova în raport cu partenerii europeni, de a ne conforma regulilor stabilite, de a produce și de a comercializa producția animalieră. **În prezent, companiile moldovenești pot comercializa pe piața UE numai 3 produse animaliere: mierea de albine, caviarul și praful de ouă.**

Politici agricole

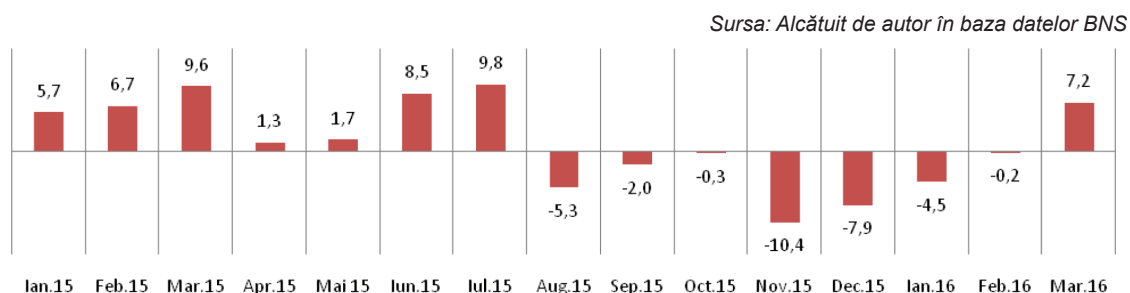
Ca și în anul trecut, în semestrul I, Hotărârea Guvernului cu privire la modul de repartizare a mijloacelor fondului de subvenționare a producătorilor agricoli pentru anul 2016 nu este aprobată. Proiectul actului normativ prevede că Fondul de subvenționare a producătorilor agricoli pentru anul 2016 va constitui 900 mil. lei, inclusiv 387,6 mil. lei din contul Programului ENPARD Moldova - Suport pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală. În prezent, datoriile statului față de producătorii agricoli constituie 263,2 mil. lei (1480 beneficiari), inclusiv 44 mil. lei (111 beneficiari) din contul datoriilor acumulate în anul 2014. La fel, în cadrul Creditului de Asistență Acordat de Guvernul Republicii Polone, abia în luna mai a anului curent, la doi ani după semnarea acordului, sunt aprobate numai 2 contracte de antrepriză în sumă de 2,0 milioane Euro de către Ministerul Finanțelor al Republicii Polone din totalul de 100 milioane.

3. INDUSTRIA, SERVICIILE, INVESTIȚIILE

După cum notam și în numărul precedent al EO, **începând cu luna august 2015, industria a intrat în recesiune**. În medie, în perioada august-decembrie 2015, producția industrială a scăzut cu cca. 5,2% lunar. Însă, datorită avansului din lunile ianuarie-iulie, per total, în anul 2015 s-a consemnat o creștere de 0,6%. **Cele mai mari creșteri** le-au înregistrat sectoarele de fabricare a articolelor de îmbrăcăminte (+1,5 p. p. contribuție la creșterea totală de 0,6 p. p.) și a echipamentelor electrice (+1,1 p. p.). Cu câte +0,4 p. p. au influențat creșterea totală a industriei, sectorul de prelucrare și conservare a fructelor și legumelor, și industria produselor chimice, cu câte 0,3 p. p. - fabricarea uleiurilor și grăsimilor de origine vegetală și animală, și construcțiile metalice/produsele din metal.

Cea mai mare diminuare a producției s-a înregistrat în sectorul de fabricare a altor produse alimentare (-1,7 p. p. influență asupra creșterii totale a industriei), distribuirea apei, salubritate, gestionare a deșeurilor (-0,8 p. p.), fabricarea băuturilor și producerea cărnii și a produselor din carne (câte -0,4 p. p. fiecare), fabricarea produselor de tutun (-0,3 p. p.). Trendul descendent al industriei s-a păstrat și în primele 2 luni ale anului curent, însă luna martie 2016 se pare că a reprezentat punctul de turnură pentru industrie (+7,2% f-a-p), pentru întreg trimestrul I, consemnându-se o creștere de +1,1%. În aceste condiții, pentru anul 2016, estimăm o creștere a producției industriale de cca. 3-4%.

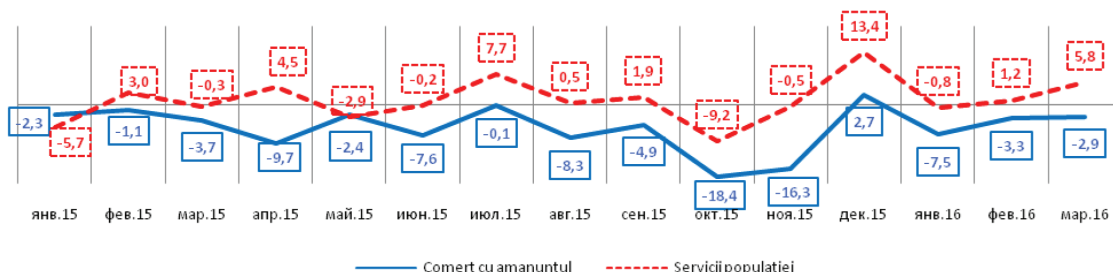
FIGURA 2: Evoluția lunară a producției industriale față de luna respectivă a anului precedent (f-a-p), %.

În lunile octombrie-noiembrie 2015, **comerțul cu amănuntul** nu doar că și-a continuat trendul descendent de pe tot parcursul anului, ci s-a „prăbușit” efectiv cumulativ cu cca. 35% f-a-p. Tradițional, acesta și-a mai „revenit” puțin în ultima lună a anului (+2,7%). Per total, diminuarea comerțului cu amănuntul pe parcursul anului trecut s-a înscris în valorile estimate de noi (-6%/-7%), constituind -6,4%. La rândul lor, serviciile prestate populației s-au majorat cu 1,2% pe parcursul anului 2015, și asta datorită creșterii „spectaculoase” cu 13,4% din ultima lună a anului, până la acel moment acestea înregistrând un spor cumulativ negativ de cca. -0,5%. Cauzele involuțiilor în comerțul cu amănuntul, după cum menționam și în numerele precedente, rezidă în scăderea puterii de cumpărare a populației, ca urmare a diminuării semnificative a remitențelor, reducerii salariilor reale și a altor venituri ale populației, ca urmare a inflației record înregistrate după anul 2000 încoace. Aceleași tendințe s-au păstrat și în trimestrul I, 2016: comerțul cu amănuntul s-a

diminuat cu 4,5% față de trimestrul I, 2015, iar serviciile prestate populației s-au majorat cu 2,3%. **Pentru întreg anul curent estimăm o scădere a cifrei comerțului cu amănuntul cu 2-3% și o creștere cu 3-4% a serviciilor prestate populației.**

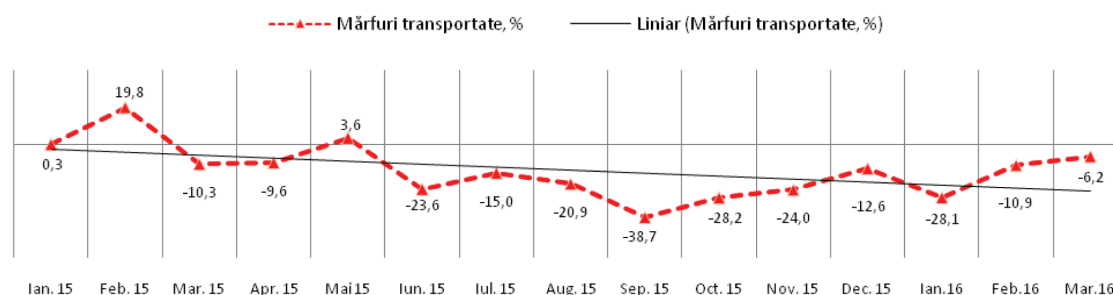
FIGURA 3: Evoluția comerțului cu amănuntul și a serviciilor prestate populației față de luna corespunzătoare a anului precedent (f-a-p), %

Sursa: Alcătuit de autor în baza datelor BNS.

În anul 2015, **transportul de mărfuri s-a diminuat cu 18,3%**. Aceasta reprezintă cea mai mare cădere după anul 2009 (-35%), și este comparabilă cu cea din perioada crizei din 1998 (-15%). Linia de descendență a fost mai abruptă în a 2-a jumătate a anului. Astfel, dacă în prima jumătate a anului trecut, căderea a fost de doar cca. 1%, în a 2-a jumătate, aceasta a însumat cca. 25%. Tendința de diminuare a transportului de mărfuri s-a menținut, previzibil, și în trimestrul I al anului curent, însă ritmul căderii s-a diminuat până la -13,3%. Odată cu învierea probabilă a activității economice, amplitudinea căderii va atenua și mai mult, iar tendința se va inversa în una ascendentă deja în trimestrul II sau începând cu trimestrul III al anului curent. Astfel, pentru întreg anul 2016, estimăm o creștere cumulativă a transportului de mărfuri cu 3-4%.

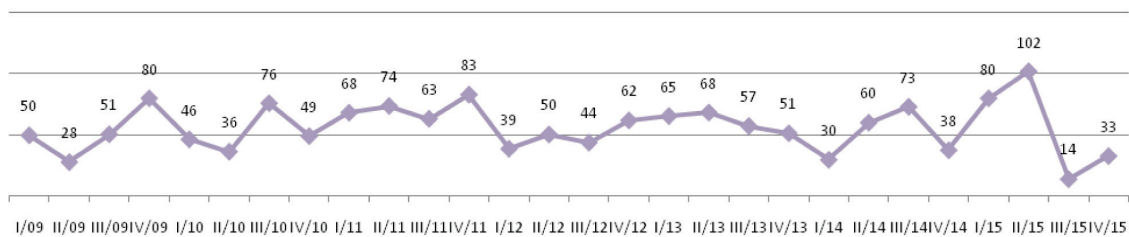
FIGURA 4: Evoluția lunară a transportului de mărfuri în anul 2015(f-a-p), %.

Sursa: Alcătuit de autor în baza datelor BNS.

Turbulențele și instabilitatea politică, dar și recesiunea în care au intrat multe sectoare ale economiei, au determinat **reducerea investițiilor străine directe (ISD)** în trimestrul III al anului 2015 până la cel mai jos nivel înregistrat din anul 2009. Total per an, însă, ISD au fost de 229 mil. \$, sau cu 14% mai mult față de anul 2014, dar sub nivelul anului 2013 cu 6%, și cu 21% mai puțin decât în anul 2011, nemaivorbind de nivelul record de 711 mil. \$ din anul 2008, care acum pare ireal de atins. Cel mai mult au scăzut ISD în capitalul statutar (cu cca. 95 mil. \$), urmate de împrumuturile intra-grup (cu cca. 8 mil. \$), ceea ce poate reprezenta un semnal al neatractivității investiționale a R. Moldova pentru noii investitori și o neîncredere în perspectivele imediate ale economiei R. Moldova. Doar venitul reinvestit s-a majorat (cu cca. 126 mil. \$), ceea ce, în condițiile descrise, indică asupra necesității lucrului mai intens cu investitorii străini deja prezenți în R. Moldova.

FIGURA 5: Evoluția trimestrială a ISD în economia Moldovei, mil. \$.

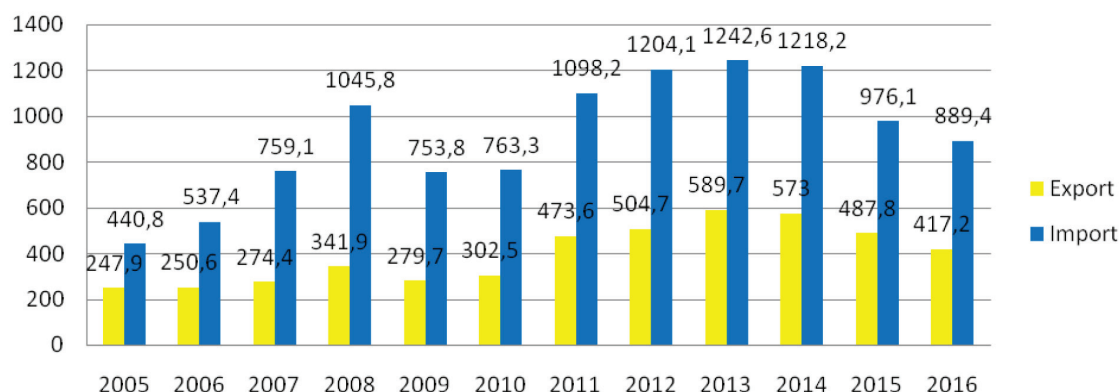
Sursa: Alcătuit de autor în baza datelor BNM.

Drept confirmare a concluziilor exprimate mai sus, referitoare la atractivitatea slabă investițională și perspectivele imediate nefavorabile ale economiei R. Moldova, vine și reducerea investițiilor în active materiale pe termen lung în anul 2015 (cu 8,8%). Doar investitorii străini, care, în mare parte, au piața de desfacere asigurată peste hotarele RM, și-au sporit investițiile în active pe termen lung (din contul venitului reinvestit, în principal, după cum am văzut): cu 13,2% companiile cu capital integral străin, și cu 25,3% cele cu capital mixt. Întreprinderile cu capital de stat și-au redus investițiile în anul 2015 cu 4,1%, cele cu capital privat – cu 20,8%, iar cele cu capital mixt (public și privat) – cu 33%. Pentru anul 2016, estimăm o creștere ușoară a investițiilor în active materiale pe termen lung cu cca.2-3%

4. COMERȚUL EXTERN

În trimestrul I al anului 2016, volumul total al comerțului exterior al Republicii Moldova s-a diminuat, totalizând 1306,6 milioane USD sau 89,24% din valoarea înregistrată în perioada similară a anului 2015 (72,94% din valoarea înregistrată în ianuarie-martie 2014). Astfel, trendul descendent în comerțul exterior continuă al treilea an consecutiv. În primele trei luni ale anului 2016, exporturile au totalizat 417,2 milioane dolari SUA, volum inferior celui realizat în perioada similară din anul 2015 cu 14,5%. Importurile au înregistrat 889,4 milioane dolari SUA, ceea ce constituie un volum inferior celui realizat în perioada corespunzătoare din anul 2015, cu 8,9%. Reducerea importurilor a scăzut din intensitate, acestea micșorându-se pentru prima oară în ultimii doi ani cu ritmuri mai mici decât exporturile. **Deficitul balanței comerciale pentru această perioadă a atins cifra de 472,2 mil. dolari SUA**, fiind în descreștere cu 16,1 milioane USD, față de perioada similară a anului 2015.

FIGURA 6. Comerțul internațional al R. Moldova în ianuarie-februarie 2016, milioane USD.

În primele trei luni ale anului 2016, pe fundalul reducerii exporturilor de bunuri din principalele categorii de mărfuri, s-au micșorat exporturile atât în statele UE-28, cât și în țările CSI. În comerțul exterior cu statele Uniunii Europene (UE-28), exporturile de mărfuri au înregistrat 266,2 milioane USD (-16,7% față de anul 2015), iar cu statele CSI-85,0 milioane USD (-18,3% față de anul 2015). Ponderea exporturilor spre Vest și Est în totalul exporturilor s-a redus, constituind 63,8% (65,5% în anul 2015) și respectiv 20,4% (21,3% în anul 2015). La reducerea exporturilor a contribuit temperarea comerțului cu România (-9,4%), Italia (-26,9%), Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord (-32,6%), Franța (-23,0%), Olanda (-45,5%), Federația Rusă (-21,4%), și Kazahstan (-81,3%). Este necesar de menționat că România a pierdut prima poziție în topul partenerilor comerciali ai R. Moldova. Pe de altă parte, în această perioadă, s-au redus livrările de bunuri din grupurile de mărfuri, care înregistrează tradițional o pondere mai mare la export. Ne referim la bunurile din următoarele grupuri: cereale și preparate pe bază de cereale (-53,7% față de anul 2015); legume și fructe (-31,9%); produse medicinale și farmaceutice (-66,3%); zahăr, preparate pe bază de zahăr; miere (-31,5%); semințe și fructe oleaginoase (-29,7%); grăsimi și uleiuri vegetale fixate, brute, rafinate sau fracționate (-41,3%).

În trimestrul I, ca și în cazul exporturilor, importurile de bunuri s-au redus. Importurile de mărfuri din statele UE au totalizat 426,5 milioane USD, fiind în descreștere cu 1,5% față de perioada similară a anului trecut. Ponderea acestora în totalul importurilor a crescut, înregistrând 47,9%

(44,4% - în ianuarie-martie 2015). Importurile de mărfuri din statele CSI au totalizat 250,5 milioane USD, ceea ce constituie o reducere cu 13,6% față de perioada similară a anului trecut. Ponderea acestora s-a redus nesemnificativ în totalul importurilor, înregistrând 28,2% (29,7% – în ianuarie-martie 2015). La reducerea importurilor a contribuit diminuarea tranzacțiilor cu bunurile din următoarele grupuri de produse: petrol, produse petroliere și produse înrudite (-36,2%), gaz și produse industriale obținute din gaz (-30,9%), produse medicinale și farmaceutice (-26,4%), materiale plastice sub forme primare (-14,9%), mașini și aparate electrice (-20,3%), instrumente și aparate, profesionale, științifice și de control (-65,8%). În ianuarie-martie 2016, comparativ cu perioada similară din anul 2015 sunt în descreștere livrările din Federația Rusă (-17,4%), România (-19,4%), China (-17,1%), Japonia (-68,2). Totodată, au fost înregistrate creșteri la importurile din Franța (de 2,4 ori), Belarus (+18,2%), Spania (+26,1%), Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord (+12,5%).

Odată cu reducerea importurilor, încasările vamale de la perceperea drepturilor de import nu s-au redus. Acestea, din contra au crescut și au depășit veniturile raportate de Inspectoratul Fiscal de Stat. Amintim că în primul trimestru al anului 2015, Fisc-ul a raportat venituri de 2493 de milioane de lei, devansând astfel Serviciul Vamal, care a încasat 2483 de milioane de lei. În ianuarie-aprilie 2016, veniturile administrate de Serviciul Vamal au constituit 5050,4 milioane lei, fiind în creștere cu 8% față de încasările din perioada similară a anului trecut. În luna aprilie, veniturile administrate de Serviciul Vamal au realizat o creștere de 15,6% față de perioada similară a anului trecut. Rezultatele înregistrate se datorează politicilor de reformare și eficientizare a activității Serviciului Vamal. Este necesar de menționat că, în aceeași perioadă, a fost aprobată HG nr. 512 din 25.04.2016 cu privire la revizuirea actelor normative cu caracter de reglementare a activității de întreprinzător emise de Serviciul Vamal¹, care prevede abrogarea unui număr de 169 acte normative cu caracter de reglementare a activității de întreprinzător emise de Serviciul Vamal în perioada 2000-2016, aprobarea unei liste, care include 52 de acte normative cu caracter de reglementare a activității de întreprinzător, emise de Serviciul Vamal în perioada 2000-2016, ce urmează a fi revizuite², și lista actelor normative cu caracter de reglementare a activității de întreprinzător, emise de Serviciul Vamal în perioada 2000-2016, care vor fi publicate în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

Pentru anul 2016, estimăm o reducere a exporturilor cu 9% și a importurilor cu 5 la sută. Comerțul exterior al R. Moldova va fi vulnerabil în continuare, atât sub presiunea factorilor interni, cât și externi: producții slabe în industrie și agricultură, probleme în sectorul financiar-bancar, acces limitat pe piețele tradiționale de export, situație economică precară în statele CSI, creștere economică redusă în statele partenere din UE.

¹ Monitorul Oficial nr.123-127/575 din 06.05.2016.

² Actele prevăzute în anexa nr.2 la hotărâre, precum și proiectele de acte privind modificarea acestora vor fi supuse examinării în cadrul Grupului de lucru al Comisiei de stat pentru reglementarea activității de întreprinzător, însoțite de analiza impactului de reglementare, conform procedurii reglementate de cadrul normativ, în termen de 3 luni de la data intrării în vigoare a hotărârii.

5. FINANȚE PUBLICE

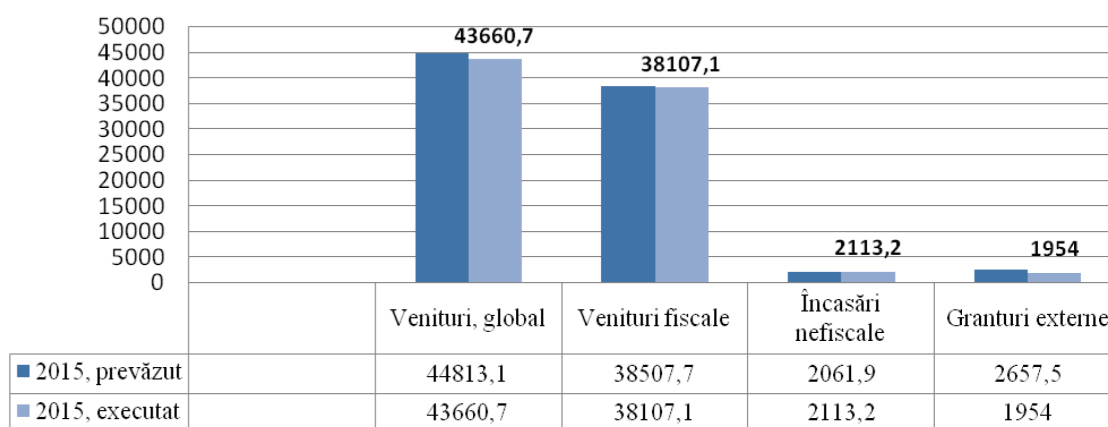
Anul 2015 a fost unul cu multe provocări privind bugetul public național, evoluțiile negative ale principalilor indicatori macroeconomici (deprecierea monedei naționale, creșterea semnificativă a prețurilor de consum, scăderea semnificativă a importurilor și exporturilor), dar și înghețarea suportului bugetar extern, criza din sectorul financiar-bancar, deteriorarea comerțului exterior. Acești factori au determinat reducerea veniturilor bugetare și, prin urmare, a apărut necesitatea ajustării indicatorilor bugetari. ³(vezi *Economic Outlook*, decembrie, 2015).

Veniturile Bugetului Public Național

În anul 2015, la bugetul public național au fost acumulate venituri în sumă de circa 43,7 miliarde lei, în creștere cu 2,9% față de anul 2014 și la nivel de 97,4% față de sarcinile stabilite în perioada de gestiune. Din figura 1 observăm că **cele mai mari neîncasări în BPN** au fost înregistrate în cazul **granturilor externe**, nivelul planificat fiind realizat în proporție de doar 73,5% sau cu 2092,5 mil. lei mai puțin decât în anul 2014. Aceasta se datorează în principal înghețării finanțării externe, care este condiționată de încheierea unui memorandum cu FMI.

Tendința pozitivă la capitolul venituri se datorează atât încasărilor fiscale (la unele componente), cât și nefiscale, care au înregistrat o creștere de 2,5%. O diferență majoră între veniturile prognozate și cele efectiv acumulate la BPN, se observă la componente de venituri fiscale, și anume la impozitele pe venit (cu 161,4 mil. lei mai mult), accize (cu 170,2 mil. lei mai mult) și taxele rutiere (cu 13,4 mil lei mai mult). Factorii principali care au contribuit la creșterea veniturilor fiscale au fost majorarea unor taxe (pentru folosirea drumurilor, accizele) ca urmare a deprecierei monedei naționale, dar și revizuirea prognozelor de creștere economică ale instituțiilor de resort. Astfel, la începutul anului 2015, se estima o scădere a PIB-ului de 1%, iar în octombrie prognoza a fost revizuită la o scădere de 2% în urma coordonării cu FMI. Însă, conform datelor statistice naționale, PIB în anul 2015 a înregistrat o scădere de 0,5%⁴

FIGURA 7. Veniturile BPN în 2015 mil. lei.

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Ministerului Finanțelor.

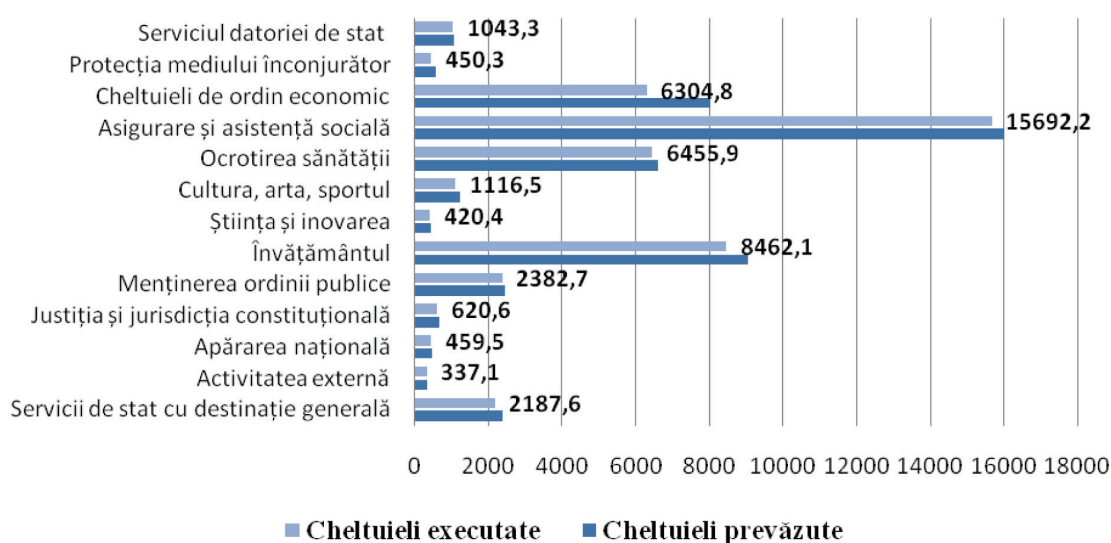
³ <http://viitorul.org/doc.php?l=ro&idc=294&id=4943&t=STUDII-IDIS/Economie/Economic-Outlook-decembrie-2015>

⁴ <http://mec.gov.md/ro/documents-terms/situatia-macroeconomica-prognozare-macroeconomica>

Cheltuielile Bugetului Public Național

După o creștere continuă pe parcursul ultimilor cinci ani, anul 2015 a fost marcat de reducerea semnificativă a cheltuielilor pentru investiții capital, astfel **cheltuielile BPN în anul 2015 au scăzut** cu 3551,4 mil. lei față de cele prognozate, fiind executate în proporție de doar 92,9%. Cauzele care au determinat reducerea semnificativă a cheltuielilor bugetare planificate la majoritatea componentelor sunt atât insuficiența surselor interne (veniturile din privatizate, VMS), dar și faptul că, în urma negocierilor cu partenerii de dezvoltare ai R. Moldova, nu s-a reușit încheierea unui acord cu FMI și, prin urmare, nici deblocarea finanțării externe. În aceste condiții, în iulie 2015, Ministerul Finanțelor a decis suspendarea cheltuielilor bugetare, în scopul evitării unor blocaje financiare, generate de neplățile în sectorul bugetar.

FIGURA 8. Nivelul de realizare a cheltuielilor prevăzute în BPN în 2015, mil. lei.

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Ministerului Finanțelor.

Cea mai mare contribuție la creșterea cheltuielilor bugetare în 2015 au avut-o următoarele sectoare:

- Asigurări și asistență socială, înregistrând o creștere de **10,9%** comparativ cu anul 2014;
- Apărarea națională în creștere cu **12,3%**, însumând 50,3 mil. lei;
- Activitatea externă, valoarea căreia a înregistrat o creștere de 32,7 mil. lei (**10,7%**);
- Menținerea ordinii publice și securitatea națională, în creștere cu **9,7%**, atingând o valoare de 211,0 mil. lei;
- Ocrotirea sănătății, valoarea căreia a sporit cu **9,6%**, până la suma de 565,6 mil. lei.

Cele mai sensibile articole de cheltuieli la restrângerea finanțării au fost cheltuielile pentru:

- Gospodăria comunală și gospodăria de exploatare a fondului de locuințe, fiind executate în proporție de doar 69,3%;
- Transporturile, gospodăria drumurilor, comunicațiile și informatica (70,2%);
- Complexul pentru combustibil și energie (72,4%);
- Protecția mediului înconjurător și hidrometeorologia (77,8%).

Deficitul Bugetului Public Național

Ca urmare a neexecutării cheltuielilor planificate în proporție de 7,1%, în anul 2015, deficitul BPN s-a redus semnificativ față de nivelul prognozat anterior de către instituțiile de resort. Prin urmare,

acesta a constituit doar 2,2% din PIB, comparativ cu cel planificat de 4,2%. Totuși, deficitul BPN a fost mai mare cu 786,9 mil. lei față de cel înregistrat la 31.12.2014.

Către sfârșitul anului 2015, suma totală a **datoriei de stat (internă și externă)**, a constituit circa 33,5 miliarde lei, fiind în creștere cu 22% față de data similară a anului 2014. **Datoria de stat internă s-a majorat** cu 2,1%, iar cea externă, calculată în lei, a înregistrat o **creștere semnificativă de 28,9%**. Cauzele care au stat la baza creșterii datoriei de stat sunt politica monetară aspră aplicată de BNM și majorarea emisiunii VMS pe piața primară. Ca urmare a lipsei suportului financiar extern, Guvernul este nevoit să împrumute pe piața internă prin emiterea masivă a VMS. Însă, pe lângă faptul că astfel sunt asigurate mijloace financiare pentru achitarea plăților sociale și salariilor, aceste emisiuni implică costuri aferente dobânzilor achitate care, actualmente sunt destul de mari și sunt o sursă de venit neimpozabilă.

În consecință, în primele trei luni ale anului curent, avem o creștere de 16,4% a datoriei de stat (internă și externă), care a constituit circa 34,8 miliarde lei, în creștere cu 16,4%. **Datoria de stat internă s-a majorat cu 19,8%**, iar cea externă, a înregistrat o creștere de **15,3%**.

Concluzii și recomandări de politici

Deși ne aflăm deja în luna a 5-a a anului curent, încă avem un buget provizoriu aprobat în decembrie 2015 prin Ordinul Ministrului Finanțelor nr. 212 (*"Cu privire la aplicarea bugetului de stat provizoriu pe anul 2016"*). Aceasta a fost o măsură aplicată drept consecință a faptului că nici Guvernul, nici Parlamentul nu au adoptat legea bugetului de stat pentru 2016. Deși legislația prevede clar că politica bugetar-fiscală și proiectul legii bugetului pentru anul următor trebuie prezentate în Parlament până la 1 octombrie, totuși, deja de câțiva ani adoptarea celor mai importante acte legislative este tardivă.

Prin urmare, situația finanțelor publice rămâne și în anul 2016 destul de încordată, bugetul public național având mai multe vulnerabilități care pot provoca neexecutarea acestuia:

1. Pentru prima dată construcția bugetară este atât de dependentă de finanțarea externă (peste 9 miliarde lei), în condițiile lipsei unui acord de cooperare cu FMI și perspective vagi de semnare a acestuia mai devreme de toamna anului 2016. În aceste condiții, probabilitatea executării bugetului la capitolul finanțarea externă este extrem de redusă, astfel în cel mai bun caz putem vorbi de cel mult o executare a acestuia în proporție de maxim 50% din valoarea prognozată.
2. Tendința de reducere a cheltuielilor bugetare se menține și în 2016. În acest sens, Ministerul Finanțelor deja a decis sistarea temporară a achizițiilor publice⁵, astfel cheltuielile ce țin de procurări de bunuri, servicii, reparații și investiții urmează să fie suspendate atât la componenta de bază cât și la componentele mijloace speciale și fonduri speciale. Iar situația se agravează și mai mult din cauza dependenței ridicate a investițiilor capitale de finanțarea externă, în proporție de peste 60% sau circa 3,3 miliarde lei din totalul de 5,3 miliarde lei. Cel mai probabil, în anul 2016 vom asista la o prăbușire a investițiilor publice.
3. Împrumuturile pe piața internă la dobânzi ridicate creează riscuri majore pentru deservirea datoriei interne. Și, orice amânare a deblocării finanțării externe exercită o presiune foarte mare asupra bugetului de stat, prin ridicarea costurilor de deservire a datoriei interne.

⁵ <http://tender.gov.md/ro/content/comunicat-privind-sistarea-temporara-C4%83-public%C4%83rii-C3%AEEn-buletinul-achizi%C8%9Bilor-publice-0>

Reformele amânate, precum și amânarea deblocării finanțării externe provoacă costuri pe care bugetul nu le mai poate suporta. Criza economică a scos în evidență dificultățile majore cu care se confruntă bugetul de stat în condițiile acestor amânări de reforme esențiale. Prin urmare, cele mai dificile dar și necesare reforme sunt:

- 1. Reforma sistemului de pensionare.** Pe parcursul ultimilor 10 ani numărul de pensionari s-a majorat constant (cu peste 50 mii persoane), iar concomitent asistăm la reducerea continuă a numărului de salariați, care pentru prima dată a scăzut sub nivelul de 700 mii persoane. Astfel, dacă 10 ani în urmă, în R. Moldova erau 1,4 salariați la un pensionar, în prezent acest indicator se apropie de 1,1 salariați la un pensionar, în condiția cănt aproape 40% dintre salariați reprezintă sectorul bugetar și doar 500 mii sectorul real al economiei. Trebuie menționat și faptul că, în ultimii 15 ani speranța de viața în Moldova s-a majorat cu peste patru ani. Toți acești factori impun o revizuire a vârstei de pensionare. Majorarea vârstei de pensionare ar permite reducerea transferurilor din bugetul de stat către bugetul de asigurări sociale de până la 1 miliard de lei.
- 2. Reforma sistemului de educație.** R. Moldova alocă pentru educație mai mult de 9% din PIB, ceea ce constituie de două ori mai mult decât media europeană. Aceste alocații însă, nu se regăsesc în calitatea sistemului educațional. Numărul de copii este în scădere continuă, astfel avem cel mai mic număr de copii la un profesor, avem raioane unde numărul de elevi s-a redus în ultimii cinci ani cu peste 30%. Costurile pentru educația unui elev într-o școală mică este de până la cinci ori mai mare decât într-o școală obișnuită. Fără o reformă în acest sens, continuăm să alocăm inefficient cel puțin un miliard de lei pentru educație.
- 3. Reforma sistemului de administrare.** Contra-reforma din 2003 a provocat o creștere excesivă a aparatului birocratic la nivel local. Astfel, s-au fărâmițat și înmulțit numărul de primării, majoritatea dintre care nu au nici o posibilitate de a se finanța. Numărul de birocrați la nivel local a crescut cu peste 8 mii persoane. Trebuie de menționat că după reforma finanțelor publice locale, peste 170 de primării sunt în incapacitate de finanțare. Până în anul 2017, acestea vor primi un suport financiar suplimentar din partea Guvernului. Odată cu finalizarea acestei perioade de tranziție, urmează a se decide ce se va întâmpla cu aceste primării. Totodată, este necesar de optimizat toate serviciile desconcentrate din teritoriu ale Guvernului. Optimizarea structurii administrative ar putea determina eficientizarea cheltuielilor bugetare, prin reducerea acestora cu cel puțin 700 mln. lei.
- 4. Revizuirea facilităților fiscale.** Pe parcursul anilor, toate guvernările au oferit diverse facilități fiscale, deseori fără o justificare clară. În prezent, valoarea facilităților fiscale depășește trei miliarde lei anual. În condițiile unor restricții bugetare se impune revizuirea tuturor facilităților în vederea reducerii acestora, fapt ce ar permite acumularea de până la un miliard de lei în bugetul de stat.

6. ENERGIE ȘI ALIMENTARE CU APĂ ȘI CANALIZARE

Anul 2016 a început cu reducerea tarifelor în sectorul energetic, în special a gazelor naturale și a produselor petroliere, chiar dacă premisele pentru operarea acestor reduceri existau și până la numirea unui nou Guvern. Aceste reduceri au fost operate după instituirea unui nou Guvern și întâlnirea noului Prim-ministru cu operatorii de pe piața produselor petroliere și cu reprezentanții ANRE. Maniera de aprobare a noilor tarife la gazele naturale în regim de urgență și fără consultări publice, lasă în continuare suspiciuni asupra independenței reglementatorului. Ulterior, a urmat și micșorarea tarifelor la energia electrică ca rezultat al ieftinirii prețului energiei livrate de CTE „Moldovenească”.

În conformitate cu actualul acord de prelungire a contractelor de livrare și tranzitarea a gazelor semnat la 30 decembrie 2015 cu SAD Gazprom, condițiile de furnizare și tranzitare rămân aceleași și pentru anul 2016. După majorări nejustificate, anul 2016 începe cu reduceri ale tarifelor pe **pieța gazelor naturale**. Așa cum a fost prognozat, tarifele au fost revizuite ca urmare a includerii veniturilor obținute de la tranzitul gazelor naturale pe teritoriul Republicii Moldova dar și a reducerii prețului de achiziție. Prin urmare, tariful mediu final la gazele naturale furnizate de întreprinderile SA „Moldovagaz” a fost diminuat cu 10,9 % la sută pornind de la prețul estimativ de achiziție a gazelor pentru anul 2016 în mărime de 199.72 dolari SUA pentru 1000 m³.

Așa cum nu există semnale de creștere semnificativă a prețului produselor petroliere pe piețele internaționale până la sfârșitul anului, în situația în care se va menține stabilă evoluția cursului de schimb valutar al leului comparativ cu dolarul SUA, prognozăm menținerea actualelor tarife la gaze naturale pe tot parcursul anului 2016.

Reducerea tarifelor a avut loc și pe **pieța de energie electrică** ca urmare a reducerii prețului de procurare de la CTE „Moldovenească”, prin intermediul companiei Energokapital din Tiraspol. Astfel, prețul achitat pentru energia procurată, începând cu 1 aprilie 2016 este de 4.8995 €/kWh, preț care este cu 27.9 % mai mic decât prețul de 6.795 €/kWh inclus în tariful precedent. Tariful pentru consumatorii casnici a cunoscut o micșorare mai modestă cu aproximativ 11% mai puțin comparativ cu cel în vigoare până la 1 aprilie 2016. Această decizie de micșorare a tarifelor poate fi considerată istorică deoarece, de la înființarea sa, ANRE a aprobat doar decizii de majorare a tarifului la energia electrică. Totuși, această micșorare a tarifelor poate fi considerată una artificială întrucât au fost omiși unii factori la fel de importanți ca și cei care au avut un rol diminutiv la formarea tarifelor, cum ar fi devierile financiare acumulate până la sfârșitul anului 2015.

Subiectul privind procedura de negociere a contractelor de procurare a energiei electrice revine iarăși în atenția publică fiind lipsit de transparență și neglijând principiile privind liberalizarea pieței stabilite de legislația europeană. Chiar dacă la licitație au participat și doi furnizori din Ucraina, nu au fost semnate contracte cu aceștia. Potrivit declarațiilor din partea Ministerului Economiei, ofertele companiilor din Ucraina nu au fost acceptate atât din cauza unui preț mai mare la energia electrică propusă, cât și din lipsa garanțiilor de furnizare stabilă în volume depline a energiei electrice pe toată durata contractului, aceste argumente fiind negate de către companiile Ucrainene.

O nouă revizuire a tarifelor la energia electrică ar putea avea loc abia la sfârșitul primului trimestru al anului 2017 considerând eforturile și influența factorilor politici de menținere a stabilității.

Piața produselor petroliere a cunoscut o reducere semnificativă a prețurilor. Pe lângă substratul politic al reducerilor înregistrate în primul trimestru al anului 2016, evoluția prețului produselor petroliere pe piețele internaționale și menținerea relativ stabilă a poziției leului față de dolar, au constituit principalele argumente pentru reducerile operate. Așa cum operatorii produselor petroliere sunt foarte receptivi la creșterea cotațiilor de pe piețele internaționale, pe parcursul acestui an prognozăm noi creșteri ale prețului carburanților în situația în care prețul produselor petroliere pe piețele internaționale ar putea înregistra o creștere ușoară. O altă cauză care ar putea genera creșterea prețului la carburanți o reprezintă noile propuneri din proiectul de lege privind politica bugetar-fiscală. Potrivit proiectului de lege, pentru o tonă de benzină, accizul urmează să crească cu peste 400 de lei, iar în cazul motorinei cu aproape 180 de lei. De asemenea, urmează a fi majorat accizul pentru gazul lichefiat cu peste 260 de lei pentru o tonă.

La sfârșitul lunii martie ANRE a aprobat o nouă metodologie de formare și aplicare a prețurilor la produsele petroliere ce prevede un nou mecanism de formare a prețurilor. Astfel, după publicarea acesteia în Monitorul Oficial, ANRE va calcula la fiecare 14 zile calendaristice, în funcție de cotațiile Platts și Argus din perioada precedentă, prețurile plafon de comercializare cu amănuntul a produselor petroliere. Odată cu aplicarea noii metodologii urmează ca evoluția prețurilor carburanților pe piața din Republica Moldova să reflecte mai obiectiv evoluțiile de pe piețele internaționale de referință.

În situația în care prețul la gazele naturale și la energia electrică a fost micșorat, decad premisele anterioare privind majorarea tarifelor la serviciile de **alimentare cu energie termică**. Ca urmare a investițiilor și transformărilor care urmează a fi operate în acest sector în mun. Chișinău, și anume reconectarea instituțiilor publice la SACET și excluderea CET 1 din segmentul de generare ar putea să creeze noi premise pentru menținerea stabilă a tarifelor la energia termică și stoparea acumulării pierderilor de către acest sector.

În cazul serviciilor de **alimentare cu apă și canalizare**, se realizează prognozele IDIS "Viitorul" privind menținerea în vigoare a tarifelor existente, pe motiv că încă nu au fost aprobate și puse în aplicare toate documentele de reglementare necesare, inclusiv Metodologia privind calcularea pierderilor de apă și Regulamentul privind serviciul public de alimentare cu apă și canalizare. Luând în calcul factorul politic care domină activitatea ANRE este foarte probabil ca situația să nu se schimbe în primul semestru al anului 2016.

Recomandări

1. Depolitizarea ANRE și asigurarea unui cadru obiectiv de stabilire a prețurilor plafon la produsele petroliere și aprobare a tarifelor la energia electrică și gaze naturale.
2. Intensificarea acțiunilor de realizare a proiectelor de infrastructură în sectorul energetic, în special a celor de interconexiune cu sistemul electroenergetic din România.
3. Definitivarea și aprobarea metodologiei (inclusiv a documentelor conexe) de stabilire a tarifelor pentru serviciile de alimentare cu apă și canalizare.

7. PIAȚA MUNCII

După cum am estimat în analizele anterioare, anul 2015 a înregistrat turbulențe negative la nivelul tuturor indicatorilor macroeconomici, inclusiv cei ce țin de piața forței de muncă. Evenimentele din anul 2015 au fost nefavorabile pentru piața muncii.

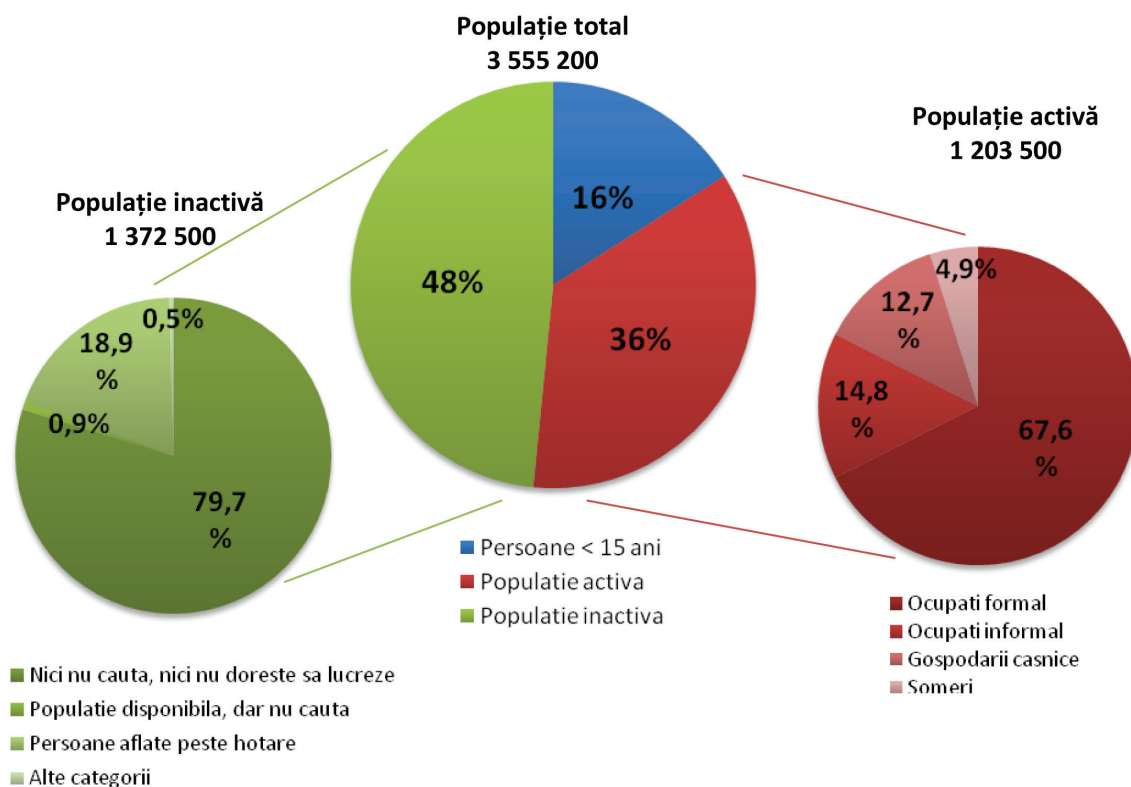
Toate ramurile economiei reale au fost afectate de criza care a început în 2014 și a continuat în 2015. Întreprinderile au fost nevoite să se adapteze la situația nou-creată, unele să se reorganizeze, altele să stopeze proiectele de creștere și să-și optimizeze costurile. Astfel, o parte din personal a fost trimis în șomaj.

Având în vedere că economia deja este în recesiune, iar premise pentru o relansare economică activă în 2016 nu se prevede, piața forței de muncă nu va înregistra evoluții spectaculoase.

Rata șomajului

Rata șomajului a crescut în 2015 până la **4,9%**, comparativ cu 3,9% în anul precedent. Astfel, **numărul șomerilor** a atins valoarea de **62 mii** persoane, cu peste 14 mii persoane mai mult decât în 2014. Șomajul a afectat într-o proporție mai mare bărbații – 63,4% din total șomeri, la fel și persoanele din mediul urban – 61,7%. Este de notat că în cadrul persoanelor inactive există cel puțin încă 15,8 mii persoane care doresc să lucreze, dar din diferite motive nu sunt în căutare de lucru. Este important faptul că populația activă reprezintă doar 42% din populația de 15 ani și mai mult - indicator net inferior țărilor dezvoltate.

DIAGRAMĂ: Structura populației și forței de muncă a RM

Fenomenul salariului în plic

Conform datelor BNS, 15,6% din totalul persoanelor ocupate în economie au lucrat în 2015 în sectorul informal. Fiecare al zecelea salariat a declarat că primește o parte din salariu sau chiar integral salariul în plic. În agricultură acest fenomen este întâlnit în proporție de cca 49%, în comerț 20%, în industrie peste 6%.

Politicile fiscale, precum și serviciile necalitative oferite de către stat sunt cauza principală a apariției și existenței salariului în plic.

Disparitățile sociale

Bogații devin mai bogați, iar săracii mai săraci. În 2015 ponderea salariaților care primeau salarii de până la 5000 lei a fost de 82,7%. Pentru comparație, în 2014, această cifră era de 77,4%. Adică, ponderea numărului de persoane care au salarii peste 5000 lei a scăzut cu peste 5%.

Recomandări

1. Regândirea politicilor fiscale ce țin de impozitele legate direct și/sau indirect de forța de muncă. Creșterea pragurilor scutirilor personale și întreținute la nivel comparabil cu cel europene, care va duce la reducerea discrepanței între populația săracă și bogată și va reduce și fenomenul salariilor în plic.
2. Revizuirea politicilor privind întreprinderile de familie și micro-întreprinderile până la 20 de angajați. Simplificarea maximă a impozitării, introducerea impozitelor unice, simplificarea sau chiar scutirea de aplicabilitate a cerințelor normative și acordarea de facilități fiscale majorate pentru stimularea activității economice și creșterii populației active, care este cu 20-40% mai mică decât în țările europene.

8. INFLAȚIA

Anul 2015 a manifestat puternice presiuni inflaționiste, creând suficiente premize pentru un trend ascendent al indicelui prețurilor de consum. Deprecierea monedei naționale, recolta modestă, precum și incertitudinea politică din 2015, tergiversată la cote extreme, s-au disipat în volatilitatea sporită a prețurilor de consum. Creșterea prețurilor reglementate, întreținute de deprecierea efectivă a monedei naționale față de USD, au determinat constrângeri suplimentare asupra indicelui prețurilor de consum.

Persistența riscurilor externe parvenite de la principalii parteneri economici ai Republicii Moldova alimentează sentimentul de incertitudine cu privire la evoluția inflației în viitorul apropiat. Remiterile s-au contractat cu 30 la sută, iar activitatea de comerț exterior cu 15.9%.

După cum a fost anticipat în edițiile anterioare ale Economic Outlook, pe parcursul anului 2015 au fost consemnate majorări de tarife la energia electrică și gaze naturale. Ulterior, la 26 ianuarie 2016 și 1 aprilie 2016 aceste tarife au fost diminuate, creând presiuni dezinflaționiste. Astfel, anul 2016 se anticipează a fi sub semnul unui trend descendent al inflației, în condițiile unei recolte agricole medii și a lipsei volatilității sporite pe piața valutară. Chiar și în condițiile unui scenariu optimist, veniturile reale ale populației sunt erodate, iar indicele câștigului salarial real în martie 2016, f-a-p, a atins doar 98,7%. Astfel, povara diminuării venitului real cade pe umerii populației angajate în sfera bugetară, indicele câștigului salarial real fiind sub plafonul de 100%, atingând abia 91,5%. Angajații din sectorul real al economiei consemnează un avans infim (indicele câștigului salarial real fiind egal cu 101,4%). Creșterea ne semnificativă pe care o înregistrează indicele se datorează scăderii inflației, nicidecum unui avans major al salariului nominal în sfera bugetară și/sau reală.

FIGURA 9. Ratele anuale ale inflației în Republica Moldova și estimările pentru anul 2016, %

Piața internațională prezintă semne de incrementare a cotațiilor futures pentru combustibilul marca Brent, iar cursul de schimb al monedei naționale în raport cu dolarul SUA consemnează o depreciere a leului moldovenesc – factori ce ar putea determina creșterea prețului final al combustibilului la pompă.

În contextul lipsei suportului bugetar extern, a tergiversării aprobării Legii Bugetului de Stat pentru anul 2016 și a unei probabilități suficient de mari de materializare a scenariului catalitic de majorare a datoriei de stat interne cu 165,8 la sută, până la 21,7 miliarde lei (ca rezultat al lichidării Băncii de Economii, BC "Banca Socială" SA și BC "Unibank" SA), a doua jumătate a anului 2016 ar putea fi marcată de o creștere a indicelui prețurilor de consum, cu o medie anuală de 7,2 la sută.

În aceste condiții, reducerea semnificativă a surselor de finanțare a consumului populației va determina constrângerea activității economice interne.

9. SITUAȚIA SOCIAL-ECONOMICĂ ÎN REGIUNEA TRANSNISTREANĂ ÎN 2015

Situația social-economică din regiunea transnistreană s-a înrăutățit considerabil în 2015 în raport cu anul 2014. Rezultatele negative înregistrate în 2015 mențin tendințele de deteriorare a situației social-economice care a afectat regiunea transnistreană în 2014, când administrația din regiunea transnistreană a micșorat salariile pentru angajații din sectorul bugetar, reducându-le cu 15 la sută.

Principalii factori care au afectat situația economică din regiune sunt: instabilitatea regională și situația politică internă incertă; scăderea cererii pentru exportul produselor transnistrene; deprecierea valutelor partenerilor comerciali; contractarea ajutorului extern și a subsidiilor din partea Federației Ruse.⁶

Vorbind despre **principalele probleme** cu care s-a confruntat regiunea transnistreană în 2015, menționăm, în primul rând, micșorarea veniturilor la bugetul consolidat și la fondul unic al asigurărilor sociale. Astfel, potrivit datelor oficiale ale executivului din regiunea transnistreană, în 2015 veniturile bugetului consolidat și ale fondului unic al asigurărilor sociale au constituit 3 614,1 milioane ruble transnistrene, constituind echivalentul a circa 325 milioane USD, ceea ce a însemnat o diminuare de 746,9 milioane de ruble (67 milioane USD) față de acumulările bugetare din 2014.⁷ Este important de menționat că cheltuielile pentru perioada analizată au fost de 5283 milioane de ruble transnistrene (476 milioane USD), fiind în descreștere cu 984.3 milioane de ruble (89 milioane USD) față de cheltuielile realizate în 2014.

Diminuarea veniturilor dar și a cheltuielilor bugetare au generat o altă problemă gravă în regiunea transnistreană care a afectat situația economică și socială a locuitorilor din stânga Nistrului. Problemele economice au afectat situația economică și socială a salariaților bugetului public și pensionarilor sub aspect dublu. Ca urmare a scăderii veniturilor fiscale, administrația din regiune a trebuit să finanțeze parțial plata salariilor angajaților din sectorul public și pensiile, fiind menținute reducerile salariale și cele de pensii stabilite în 2014. Totodată, salariile bugetarilor și pensiile au fost achitate cu întârziere, fiind, totodată, acumulate datorii la acest capitol. Astfel, la data de 1 ianuarie 2016 arieratele la salarii și pensii s-au ridicat la suma de 365,6 milioane de ruble transnistrene (circa 30 milioane USD), dintre care 300 milioane de ruble transnistrene reprezintă restanțele pentru achitarea salariilor angajaților din sectorul public și 65,6 milioane de ruble pentru plata pensiilor.⁸ Restanțe au mai rămas chiar dacă liderul regiunii transnistrene a dispus, în decembrie 2014, achitarea datoriilor la pensii și cele pentru întreținere pe viață, precum și restanțele salariale pentru lucrătorii concediați din structurile bugetare. Pe parcursul primului trimestru al anului curent, salariul mediu nominal pe salariat în regiune (cu excepția micilor întreprinderi, organizații religioase și non-profit, agențiile de aplicare a legii și autoritățile vamale) a constituit 98,3% față de ianuarie - martie 2015. În instituțiile bugetare, salariul mediu a crescut cu 0,8% mai mult decât în perioada corespunzătoare a anului trecut.

⁶ Starea economică a R. Moldova: Diagnostic. Prognoze. Recomandări, Economic Outlook, 12/2015, IDIS "Viitorul"

⁷ Оперативная информация о поступлении средств в бюджеты различных уровней за 2015 год, <http://gov-pmr.org/item/4608>

⁸ Некоторые экономические показатели по городам и районам за 2015 год, <http://mer.gospmr.org/novosti/nekotorye-ekonomicheskie-pokazateli-po-gorodam-i-rajonam-respubliki-za-2015-god.html>

În ianuarie-martie 2016, **volumul producției industriale** a constituit 178,3 milioane de dolari SUA sau 97,1% față de nivelul din ianuarie - martie 2015. Din numărul total al întreprinderilor industriale, ce constituie 89 de entități, 40 de companii (44,4%) au majorat producția industrială, iar în 49 de societăți este înregistrată o reducere a producerii industriale. În domeniul energiei electrice, volumul producției a scăzut cu 5,0% față de perioada corespunzătoare a anului trecut, producția industrială metalurgică a crescut cu 2,2%, iar în domeniul producției de mașini și prelucrării metalelor, volumul producției s-a redus cu 25 la sută. În perioada analizată, și volumul producției agricole în toate categoriile de gospodării s-a redus cu 18,0% față de perioada corespunzătoare a anului trecut.

Activitatea de export-import a agenților economici de pe malul stâng al Nistrului este un alt indicator care ilustrează criza economică cu care se confruntă această regiune. Astfel, în urma conjuncturii nefavorabile din statele care reprezintă principalii parteneri comerciali pentru agenții economici din regiunea transnistreană, a avut loc o scădere a volumului produselor industriale și, drept urmare, o diminuare a ratei bunurilor comercializate și exportate în afara regiunii transnistrene. Totodată, diminuarea cererii interne din partea populației și a agenților economici a determinat micșorarea importurilor în stânga Nistrului. Conform cifrelor oficiale ale autorităților transnistrene, exporturile în 2015 au constituit 611 milioane USD, înregistrând o diminuare cu circa 14,7% față de 2014, iar importurile au constituit circa 1 138 milioane USD, în scădere cu circa 30,4% față de 2014.⁹ Drept urmare, volumul total al activității de export-import al agenților economici din regiunea transnistreană a constituit 1 749, 4 milioane USD, micșorându-se cu circa 25,6% față de 2014.

În trimestrul I al anului 2016, tranzacțiile comerciale ale operatorilor economici din stânga Nistrului cu companiile din partea dreaptă, au pierdut din intensitate, ca de altfel și tranzacțiile comerciale externe. Vânzările de bunuri în partea dreaptă a Nistrului au scăzut cu 14,5%, iar achizițiile cu 53,6%. Acestea au pondere de 45,5% și respectiv 3,3 la sută în comerțul extra-regional al ținutului. Tranzacțiile comerciale extra-regionale în această perioadă s-au redus cu 25,4%, din care vânzarea de bunuri cu 1,4%, iar procurările cu 35,1%.

La export, **principalii parteneri comerciali** sunt România (24141,9 mii USD, cu o creștere cu 74,3 față de perioada similară a anului trecut și o pondere de 18,9% în vânzările de bunuri extra-regionale), Italia (9892,7 mii USD, o reducere cu 15,1% față de anul 2015, și o cotă de 7,7% în vânzările de bunuri extra-regionale), Ucraina (8393,5 mii USD, o creștere cu 3,3% față de anul 2015, și o pondere de 6,6 în vânzările de bunuri extra-regionale), Germania (8295,4 mii USD, o creștere cu 10,8% față de anul 2015, și o pondere de 6,5 în exportul extra-regional), și Federația Rusă (7822,4 mii USD, o reducere cu 30,2% față de anul 2015, și o cotă de 6,1% în vânzările de bunuri extra-regionale).

La import, principalii parteneri comerciali sunt Rusia (129884,0 mii USD, o reducere cu 40,4% față de anul 2015, și o pondere de 62,2 în procurările de bunuri din afara regiunii), și Ucraina (15740,0 mii USD, o reducere cu 27,1% față de trimestrul I al anului 2015, și o pondere de 7,5% în procurările de bunuri din afara regiunii).

O cauză a micșorării produselor comercializate în afara regiunii transnistrene a constituit-o procesul deflației de pe malul stâng al Nistrului în raport cu principalele piețe de desfacere – malul drept al Nistrului, Ucraina, Federația Rusă – unde a fost atestat un nivel ridicat al inflației. De asemenea, tendințele negative care s-au manifestat în 2015 se vor menține și în 2016.

⁹ Краткие итоги социально-экономического развития Приднестровской Молдавской Республики в январе - декабре 2015 года, <http://mer.gospmr.org/novosti/kratie-itogi-socialno-ekonomicheskogo-razvitiya-pridnestrovskoj-moldavskoj-respubliki-v-yanvare-dekabre-2015-goda.html>

RECOMANDĂRI *pentru actorii relevanți*

1. Urgentarea aprobării Legii bugetului pentru anul 2016 și a proiectului legii cu privire la politicile bugetar-fiscale.
2. Urgentarea lansării negocierilor și încheierea acordului cu FMI.
3. Accelerarea implementării reformelor, în special a celor prevăzute în Acordul de Asociere cu UE.
4. Finalizarea investigațiilor în cazul BEM, Băncii Sociale, Unibank și tragerea la răspundere a persoanelor responsabile de producerea crizei în sectorul financiar-bancar.
5. Menținerea cursului valutar stabil este obiectivul primordial al BNM. De acest obiectiv depinde stabilitatea economică a țării, dar și obiectivul primar urmărit de BNM - Inflația.
6. Relaxarea politicii monetare prin reducerea imediată a ratei de bază cu cel puțin 3-4 puncte procentuale și reducerea rezervelor obligatorii cu cel puțin 1/3 pentru a stopa asfixierea economiei reale.
7. Revizuirea modelului economic de distribuire a valorii adăugate create în economia națională.
8. De comun acord cu Guvernul, conceperea mecanismelor de creare a surselor de generare a banilor lungi în economie.
9. Creditul acordat băncilor falimentare mai curând va aprofunda stagnarea dacă va fi pusă sarcina returnării acestuia din contul contribuabililor către BNM. Este mult mai rezonabilă crearea unui Fond de dezvoltare, care să aibă ca obiectiv finanțarea pe termen lung a sectoarelor strategice ale economiei, cu dobândă preferențială (soft loans) pentru a stimula creșterea economică și crearea de locuri de muncă noi. Revalorificarea acestui credit în scopuri investiționale ar putea genera circa 50 000 de locuri de muncă suplimentare în economie.
10. Elaborarea și implementarea unor programe de dezvoltare industrială în conformitate cu cele mai bune abordări pe plan internațional;
11. Asigurarea implementării eficiente a noilor politici cu privire la atragerea investițiilor și promovarea exporturilor, stipulate în noua Strategie națională de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor pentru anii 2016-2020, a noilor strategii instituționale ale MIEPO și ODIMM;
12. Întărirea capacităților instituționale de implementare a politicilor și programelor industriale și a celor din sectoarele de servicii de suport.
13. Elaborarea și aprobarea Codurilor Vamal, Fiscal și Funciar în redacție nouă, compatibile cu reglementările europene în domeniu.
14. Reformarea fundamentală a justiției, pentru creșterea încrederii investitorilor și ameliorarea climatului investițional/de afaceri. Elaborarea pachetului de reforme pentru asigurarea actului corect al justiției și implementarea măsurilor de pedepsire severă a aplicării frauduloase a actului justiției de către organele de justiție și asigurarea prevederilor de eliminare a personalului care a aplicat incompetent prevederile legale în actul justiției în special a prevederilor fundamentale specificate în Constituția RM și în Tratatul Internațional la care Moldova face parte.
15. Demararea procesului de creare a Agenției Naționale pentru Soluționarea Contestațiilor în achizițiile publice.

16. Depolitizarea și asigurarea independenței reale a regulatorilor diferitor piețe/sectoare (BNM, CNPF, ANRE, Agenția pentru Plăți și Intervenții în Agricultură, Consiliul Concurenței etc.), pentru exercitarea eficientă de către acestea a funcțiilor de supraveghere/reglementare a piețelor respective.
17. Asigurarea unui cadru obiectiv de stabilire a prețurilor plafon la produsele petroliere și aprobare a tarifelor la energia electrică și gaze naturale.
18. Intensificarea acțiunilor de realizare a proiectelor de infrastructură în sectorul energetic, în special a celor de interconexiune cu sistemul electroenergetic din România.
19. Definitivarea și aprobarea metodologiei (inclusiv a documentelor conexe) de stabilire a tarifelor pentru serviciile de alimentarea cu apă și canalizare.
20. Se impune implicarea activă a oamenilor de afaceri din regiunea transnistreană în programele de asistență și suport în dezvoltarea capacităților și sporirea competitivității agenților economici din stânga Nistrului. Astfel de programe ar trebui să sprijine cunoașterea informației privind provocările și oportunitățile legate de implementarea Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător UE – Moldova (ZLSAC / DCFTA).

IDIS „Viitorul” reprezintă o instituție de cercetare, instruire și inițiativă publică, care activează pe o serie de domenii legate de: analiză economică, guvernare, cercetare politică, planificare strategică și management al cunoștințelor. IDIS activează în calitate de platformă comună care reunește tineri intelectuali, preocupați de succesul tranziției spre economia de piață și societatea deschisă în Republica Moldova.

Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul” este succesorul de drept al Fundației Viitorul, și păstrează în linii mari tradițiile, obiectivele și principiile de acțiune ale fundației, printre care se numără: formarea de instituții democratice și dezvoltarea unui spirit de responsabilitate efectivă printre oamenii politici, funcționari publici și cetățenii țării noastre, consolidarea societății civile și spiritului critic, promovarea libertăților și valorilor unei societăți deschise, modernizate și pro-europene.

